

Л.М. КАРПУК, В.Г. КАРПЕНКО, кандидати с.-г. наук
Білоцерківський НАУ

МЕЛІОРАЦІЯ – СУТТЄВИЙ ЕЛЕМЕНТ СУЧАСНИХ АГРОТЕХНОЛОГІЙ

Стабільність землеробства значною мірою залежить від меліорації земель. Дві третини території України перебувають в умовах несприятливого водного режиму. У поліських і західних областях держава несе значні збитки від перезволоження земель і паводків, степові райони періодично (в середньому кожні 2–3 роки) потерпають від посухи, суховіїв, пилових бурь, значні площі сільгоспугідь знаходяться у стані недостатнього та нестійкого зволоження.

На сьогодні загальна площа земель в Україні, які потребують зрошення, становить 15 млн га, а зрошується 2,5 млн га, що становить 7% від загальної площі сільгоспугідь. У посушливих районах Півдня на зрошуваних землях виробляється чверть продукції землеробства, а в Криму та в Херсонській області – майже половина. Із 5,4 млн га перезвожених земель осушено 3,3 млн га. До осушення ці землі як сільгоспугіддя практично не використовувалися.

Державна політика у сфері меліорації земель, крім підвищення родючості ґрунтів, забезпечує:

- раціональне використання земельних, водних, лісових та мінерально-сировинних ресурсів;
- захищає землі від деградації, вітрової і водної ерозії;
- охорону ґрунтів від виснаження, засолення, заболочення, насичення пестицидами, нітратами, радіоактивними та іншими шкідливими речовинами, погіршення інженерно-геологічних властивостей;
- охорону поверхневих і підземних вод від забруднення та виснаження;
- запобігання негативному впливу меліоративних заходів на рослинний і тваринний світ, рибні запаси;

- збереження природних ландшафтів, територій та об'єктів природно-заповідного фонду України, водно-болотних угідь міжнародного значення, інших територій, що підлягають особливій охороні.

Власники меліорованих земель забезпечують:

- одержання високих урожаїв сільськогосподарських культур шляхом застосування науково обґрунтованих технологій вирощування високоврожайних, стійких до захворювань та шкідників, адаптованих до ґрунтово-кліматичних умов сортів і гібридів сільськогосподарських культур;
- збереження та відтворення родючості ґрунтів, біологічне різноманіття й екологічну рівновагу в навколишньому природному середовищі.

Аграрії, які є власниками меліорованих земель, включають шороку до книг історії полів дані про призначення, розміри та основні характеристики меліорованих ділянок, якісні показники ґрунту, а також відомості про ефективність використання цих ділянок – урожайність сільськогосподарських культур, способи обробки ґрунту, періодичність і кількість внесення добрив, здійснені меліоративні та природоохоронні заходи. Власники меліорованих земель несуть відповідальність за стан їх використання та моніторинг навколишнього природного середовища в зоні впливу меліоративної системи згідно із законодавством аж до припинення права власності чи користування меліорованими землями [1].

Одними з найважливіших показників, що характеризують стан галузі зрошення земель, є площа зрошуваних земель, обсяги поливів та врожайність сільськогосподарських культур. Останні відображають технічний стан зрошувальних систем, забезпеченість їх дощувальною технікою та енергозабезпеченість, і в остаточному підсумку визначають обсяги сільськогосподарської продукції на зрошувальних землях. Площа зрошуваних земель становить 1,8 млн га. Вони зосереджені в зоні Степу – 2,09 млн га (понад 80 % всієї площі зрошення), в зоні Лісостепу зрошується 344 тис. га, у Поліссі – близько 11 тис. га. Частка цих земель у сільськогосподарських угіддях на початок 2004 року становила 6,7%, а частка зрошуваної ріллі – 6,6% їх загальної площі [2].

Подальший розвиток зрошуваного землеробства визначається впливом двох

груп факторів. До першої належать цінова, кредитна і податкова системи, регулювання відносин власності та політика державної підтримки галузі. Друга – це фактори, що залежать від товаровиробника, а саме – засоби ведення землеробства на зрошуваних землях та технологія зрошення, впровадження високоврожайних, найбільш чутливих до зрошення сортів та гібридів сільськогосподарських культур, модернізація, реконструкція та поліпшення технічного стану і рівня експлуатації зрошуваних систем, удосконалення управління водорозподілом і поливами, впровадження водообліку, платного водокористування, яке має стати важливою складовою економічного механізму підвищення рівня раціонального використання водних ресурсів у зрошуваному землеробстві.

Сьогодні вченими розроблена інноваційна модель розвитку зрошуваного землеробства, яка являє собою бачення сучасних пріоритетів, напрямів, підходів, мотивацій, механізмів, спрямованих на формування та розвиток агровиробництва на зрошуваних землях. Характерною ознакою цієї моделі є можливість об'єднувати інтереси сільгосптоваровиробника і держави,

використання земельних ресурсів і стосуються, насамперед, структури посівів, сівозмін, систем обробітку ґрунту [3].

При формуванні перспективної структури посівів розроблено інноваційний підхід, що враховує показники водозбереження і водовіддачі в різних районах аграрного господарювання, і який дозволяє оптимізувати її з позицій ресурсозбереження. Це дозволяє скоротити на 61,2% питоме споживання поливної води.

Інноваційні агротехнології дозволяють одержувати в умовах зрошення два урожаї зернових і кормових культур на рік і довести коефіцієнт використання землі до 1,20–1,30.

За рахунок інноваційних підходів до формування сівозмін і фактора їх освоєння є можливість одержувати з кожного гектара сівозмінної площі до 100 грн додаткового чистого прибутку, що дозволить з усієї площі зрошення одержати понад 900 млн грн додаткового прибутку.

Застосуванням у зрошуваному землеробстві інновацій можна зменшити затрати праці на 14,3%, палива – на 30,5% та заощадити 730 мДж/га сукупної енергії.

• Подальший розвиток зрошуваного землеробства визначають технологія зрошення, впровадження високоврожайних, найбільш чутливих до зрошення сортів та гібридів сільськогосподарських культур, модернізація, реконструкція та поліпшення технічного стану і рівня експлуатації зрошуваних систем.

агровиробництва і доквілля для розробки і реалізації стратегічної інноваційної політики меліорації земель.

Якщо сформувавши сучасний стан зрошення в аграрному секторі України, то, з одного боку, є об'єктивна необхідність спрямування вектора розвитку зрошення земель на інноваційний шлях, а з іншого, – відзначена доцільність застосування меліоративних заходів у сучасному землеробстві з метою підвищення врожайності та продуктивності с.-г. культур у цілому.

Працюючи в цьому напрямі, створюються інновації, спрямовані на підвищення ефективності

Новітні технології суттєво впливають на підвищення економічної ефективності поливної води. Сюди належить режим зрошення, спосіб поливу і техніка поливу.

Інноваційні розробки, що стосуються основи зрошуваного землеробства, тобто режиму поливів, показують всебічні переваги водозберігаючих режимів зрошення, які враховують фізіологічні особливості та критичні періоди в розвитку сільськогосподарських культур. Так, їх застосування дозволяє економити, залежно від типу машин і водоспоживання

сільськогосподарських культур, до 977 кВт-год/га електроенергії, що становить 251,1 грн/га, до 1500 м³/га води, 215 кг пально-мастильних матеріалів і скоротити до 37% всі експлуатаційні витрати.

Перспективною є інноваційна розробка сучасної агротехнології комбайнового збирання овочевої продукції, суть якої полягає в підборі спеціальних сортів, способів посіву, техніки поливу, технічних засобів. Вона дозволяє суттєво знизити трудомісткість та підвищити основні економічні показники виробництва, але для її широкого впровадження необхідна державна допомога [4].

Безумовно, реалізація цих та багатьох інших розробок учених щодо стратегії розвитку зрошення земель у цілому має здійснюватися не тільки при безпосередній та зацікавленій участі аграріїв, але і за підтримки держави. Як нам відомо, зрошення – це порятунок від посухи. Та, на жаль, нині воно є великою проблемою. При реформуванні АПК майже половина зрошувальних систем зруйнована.

Вважаємо, що при проведенні відповідної державної політики в майбутньому, аграрії будуть розраховувати на впровадження та повноцінне використання різних елементів сучасних агротехнологій, і як основного – меліорації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Демченко Н.С. Практикум по рациональному природопользованию / Н.С. Демченко, Н.В. Куценко. – К.: УМКВО, 1991. – С.38–45.
2. Жуйков Г.Є. Інвестування водогосподарського комплексу Херсонщини: стан і перспективи / Г.Є. Жуйков, Л.М. Миронова, Л.М. Скоря // Зрошуване землеробство. – 2008. – № 50. – С. 241–245.
3. Лайко П.А. Роль водної меліорації в забезпеченні продовольчої безпеки країни / П.А. Лайко, Г.Є. Жуйков, М.Ф. Бабієнко // Економіка АПК. – 2007. – № 4. – С. 12–21.
4. Зубець М.В. Розвиток інноваційних процесів в агропромисловому виробництві / М.В. Зубець, С.О. Тивончук. – К.: Аграрна думка, 2004. – С. 191.